

Η Μουσική ως εκπαιδευτικό εργαλείο στην Ειδική αγωγή

Αρίστη Τροκάννα, Φιλολόγος-Μουσικός,
ΜΑ Ειδική Αγωγή του Τμήματος Εκπαιδευτικής
και Κοινωνικής Πολιτικής του Πανεπιστημίου
Μακεδονίας

Θεσσαλονίκη, 6/9/2016

Η σημασία της μουσικής στη ζωή μας

- Η εμφάνιση της μουσικής είναι τόσο παλιά όσο και η δημιουργία του κόσμου, αφού ο ρυθμός, ένα από τα βασικότερα στοιχεία της, γεννήθηκε με την πρώτη πνοή ζωής.
- Η μουσική αποτελεί μια παγκόσμια γλώσσα, γλώσσα επικοινωνίας και συναισθημάτων, μια αξία που δε γνωρίζει σύνορα ή διακρίσεις.
- Η στενή σχέση που έχει ο άνθρωπος με τη μουσική επιβεβαιώνεται από το πλήθος των μορφών μουσικής που υπάρχουν για κάθε περίπτωση της ζωής του.

Ευεργετικές επιδράσεις της μουσικής

- Μπορεί να επηρεάζει τη σωματική και φυσική κατάσταση του ατόμου, όπως αλλαγές στη θερμοκρασία, στην πίεση του αίματος, στην αναπνοή και στους καρδιακούς παλμούς.
- Βοηθάει στη μεταβολή των συναισθημάτων, στην αλλαγή της διάθεσης.
- Διατηρεί τις ευεργετικές της ιδιότητες χωρίς να χρειάζεται να αποδείξει κανείς ότι έχει ιδιαίτερες μουσικές γνώσεις.

Προσφορά της Μουσικής στη Γενική και Ειδική Αγωγή

- Πειθαρχία, αυτοέλεγχος
- Αυτοσυγκέντρωση
- Συντονισμό κινήσεων
- Αυτοπεποίθηση
- Πνεύμα συνεργασίας, ομαδικότητας
- Ανάπτυξη διαπροσωπικών σχέσεων
- Ενίσχυση της δημιουργικότητας και της φαντασίας
- Ενίσχυση μνήμης
- Η ενθάρρυνση των παιδιών για δημιουργική εργασία
- Θέληση για πειραματισμό

Μουσική και Πρόβλημα Όρασης

- Η ενίσχυση της ακοής αποτελεί βασικό στόχο για τα άτομα με πρόβλημα όρασης.
- Όσο πιο νωρίς ξεκινά η μουσική εκπαίδευση, τόσο πιο μεγάλη είναι η βελτίωση και των υπόλοιπων ικανοτήτων
- Πέρα από το γεγονός ότι η μουσική αποτελεί μέσο έκφρασης, είναι μια γλώσσα συμβόλων που βασίζεται στην οπτικοκινητική αλλά και στην ακουστικοφωνητική επικοινωνία. Η άμεση σχέση της με την ακοή και την κίνηση τονίζει τη συμβολή της στην εκπαίδευση των ατόμων με πρόβλημα όρασης (Παπά/Καρτασίδου, 2009).

Μουσική και Πρόβλημα Όρασης

- Η μουσική εκπαίδευση έχει ως αποτέλεσμα τη βελτίωση των κινητικών δεξιοτήτων (Gruhn, 2002) και της ικανότητας αντίληψης του χώρου (Gromko & Poorman, 1998), δεξιότητες απαραίτητες για τον προσανατολισμό και την κινητικότητα των ατόμων με προβλήματα όρασης.

Μουσική και Προβλήματα συμπεριφοράς

- Η ακρόαση αποσπασμάτων Μότσαρτ κατά τη διάρκεια του μαθήματος έχει αξιοσημείωτα αποτελέσματα σε μαθητές με προβλήματα συμπεριφοράς, οι οποίοι σε διάστημα 5 μηνών έγιναν πιο ήρεμοι και συνεργάσιμοι (Savan, 1999).
- Οι περισσότεροι μαθητές ανταποκρίνονται καλύτερα κατά την ακρόαση μουσικής σε χαμηλή ένταση. Η κατάλληλη μουσική την κατάλληλη στιγμή μειώνει το άγχος και κάνει τους μαθητές πιο ήρεμους, χαρούμενους και παραγωγικούς (Giles, 1991).

Μουσική και Προβλήματα Ακοής

- Η μουσική έχει ιδιαίτερη σημασία για τα παιδιά με προβλήματα ακοής καθώς μέσα από την οργάνωση δραστηριοτήτων ενισχύεται ο συντονισμός των κινήσεων, η φαντασία και η δημιουργικότητα αλλά εξασκούνται και οι φωνητικές ικανότητες στα άτομα με βαρηκοΐα (Καρτασίδου/ Χαρατσή, 2003· Καρτασίδου, 2004· Haus, 2002· Καλατζόγλου/Καρτασίδου, 2009).
- Η εξασφάλιση της συμμετοχής των ατόμων με κοχλιακό εμφύτευμα σε μουσικές δραστηριότητες θα συμβάλει με απρόσκοπτο τρόπο στην κατάκτηση των κοινωνικών δεξιοτήτων και της κοινωνικής τους ένταξης (Radbruch, 2001).

Μουσική και Αυτισμός

- Η μουσική μπορεί να βοηθήσει:
 - στην αύξηση διάρκειας της βλεμματικής επαφής
 - στη μείωση της ηχολαλίας και των στερεοτυπιών
 - στη βελτίωση του λόγου
 - στην ενίσχυση των κοινωνικών δεξιοτήτων
 - στην ανάπτυξη δεξιοτήτων παιχνιδιού
 - στη συναισθηματική έκφραση
 - στην ανεκτικότητα του παιδιού στον ήχο

Μουσική και Αυτισμός

- Μέσω κάποιου τραγουδιού, κάποιου ήχου που παράγει ή μέσω αντικειμένων που κρατά το παιδί μπορούμε αρχικά να του αποσπάσουμε την προσοχή και έπειτα να τα ντύσουμε με κινήσεις, διαφορετικά μουσικά ηχοχρώματα και να γίνει μια βιωματική προσέγγιση. (Βέλκου,2004).
- Η μουσική αποτελεί σημαντικό μέσο για τη μείωση της αυτοτραυματικής συμπεριφοράς σε άτομα με αυτισμό. Βοηθά τα άτομα να αντιληφθούν και να αναγνωρίσουν τις πράξεις τους και στρέφει την αυτοτραυματική συμπεριφορά προς εξωτερικούς παράγοντες, όπως είναι τα μουσικά όργανα. (Κάργιου, 2011).

Σύνδεση της Μουσικής με άλλες Τέχνες και Γνωστικά αντικείμενα

- Γλώσσα
- Μαθηματικά
- Γυμναστική
- Πληροφορική
- Κοινωνικές δεξιότητες
- Θέατρο
- Εικαστικά

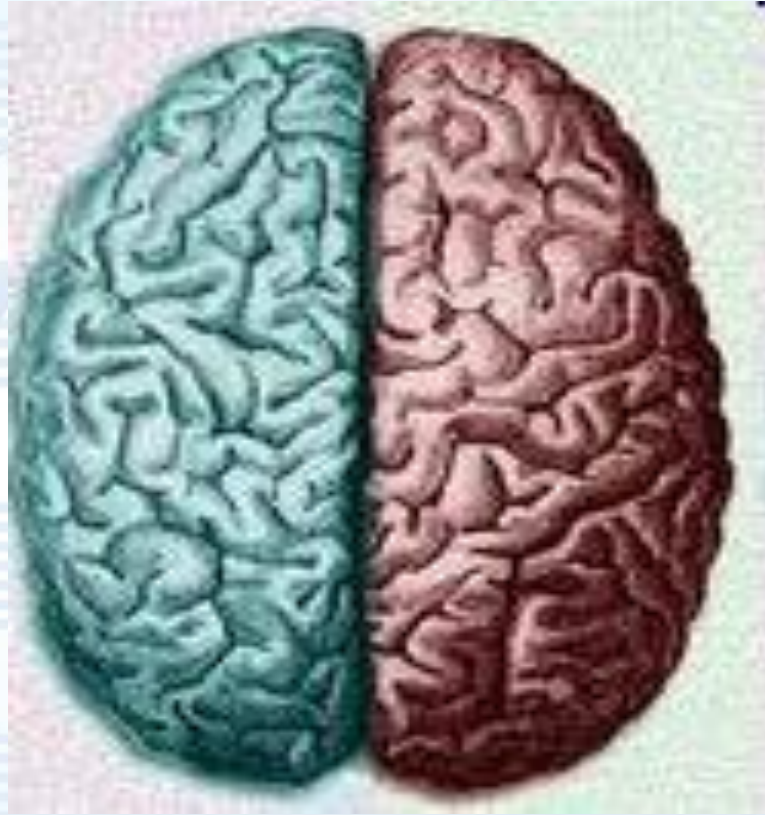
Μουσική και Γλώσσα

- Όπως η γλώσσα αποτελείται από ήχους που συνδέονται μεταξύ τους για να παραγάγουν λέξεις και φράσεις, έτσι και η μουσική αποτελείται από μουσικές νότες που συνδυάζονται για να σχηματίσουν μικρά μουσικά μοτίβα μέχρι και ολόκληρα μουσικά έργα.
- Ο ρυθμός αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα της γλώσσας, άρα όσο πιο σωστά ανταποκρίνεται κανείς στο ρυθμό, τόσο βελτιώνει και τη γλωσσική δεξιότητά του.
- Σύμφωνα με έρευνες στην αγγλική, γαλλική, τουρκική και ελληνική γλώσσα σε παιδιά μικρής ηλικίας, διαπιστώθηκε συσχέτιση της φωνολογικής ενημερότητας με τη μουσική ακουστικότητα. (Anvari, Trainor, Woodside & Levy, 2002· Bolduc & Montesinos-Gelet, 2005· Peynircioglu, Durgunoglu & Oney-Kusefoglul, 2002· Τροκάνα, 2011)

Μουσική και Γλώσσα

Αριστερό
ημισφαίριο

Γλώσσα
Ρυθμός

Δεξί
ημισφαίριο

Μουσική
Μελωδία

Ο λόγος και η μουσική μοιράζονται κάποιες κοινές περιοχές του εγκεφάλου

(Koelsch, Gunter, Cramon, Zysset, Lohmann & Friederici, 2002·Yoon, 2000).

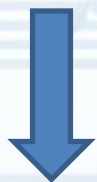
Μουσική και Μαθηματικά

- Η μάθηση μέσω μουσικής, ρυθμικών και ηχητικών δραστηριοτήτων ενεργοποιεί ολόκληρο τον εγκέφαλο και διευκολύνει την εκμάθηση δύσκολων, αφηρημένων εννοιών γρηγορότερα, ευκολότερα και με περισσότερη συνοχή (Michels, 2001) .
- Έρευνες αποδεικνύουν τη συσχέτιση των επιδόσεων των παιδιών στα μαθηματικά και τη μουσική (Harris,2005).Η εκμάθηση μαθηματικών εννοιών (π.χ. κλασμάτων) με τη βοήθεια της μουσικής ενισχύει σημαντικά την επίδοση των παιδιών (Rauscher, 1999) .

Μουσική στην Ειδική Αγωγή

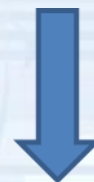
```
graph TD; A[Μουσική στην Ειδική Αγωγή] --> B[Εκπαίδευση στη μουσική]; A --> C[Εκπαίδευση μέσω της μουσικής]; B --> D[Ενίσχυση μουσικών δεξιοτήτων]; C --> E[Ενίσχυση μη μουσικών δεξιοτήτων];
```

**Εκπαίδευση στη
μουσική**

**Ενίσχυση μουσικών
δεξιοτήτων**

**Εκπαίδευση μέσω
της μουσικής**

**Ενίσχυση μη μουσικών
δεξιοτήτων**

Εκπαίδευση μέσω της μουσικής

- Η μουσική δεν περιορίζεται απλώς στην αισθητική της λειτουργία, αλλά διαποτίζει όλη τη σφαίρα της εκπαιδευτικής διαδικασίας, αποτελώντας βασικό μέρος της ολιστικής εκπαίδευσης (Michels, 2001).
- Η χρήση της μουσικής ως μέσου για τη διδασκαλία συγκεκριμένων ακαδημαϊκών δεξιοτήτων έχει θετικότερα αποτελέσματα σε σύγκριση με τη χρήση της μουσικής χωρίς συγκεκριμένο στόχο (Register, 2001).
- Η μουσική αποτελεί ένα πολύτιμο διδακτικό εργαλείο στα χέρια των εκπαιδευτικών όλων των ειδικοτήτων.

Εκπαίδευση μέσω της μουσικής

- Ωστόσο, μπορεί να επιδράσει και αρνητικά στην εκπαιδευτική διαδικασία αν δε χρησιμοποιηθεί με σύνεση και σεβασμό. Σε καμία περίπτωση η χρήση της μουσικής από μη μουσικούς δε σημαίνει την αντικατάσταση του γνωστικού τους αντικειμένου.
- Διαφορετικά, μπορεί να υπάρχουν αντίθετα αποτελέσματα (ενδεχόμενη δυσαρέσκεια των μαθητών, απογοήτευση, ανία, εκδήλωση αρνητικής συμπεριφοράς, αρνητική στάση απέναντι στη μουσική).

Εκπαίδευση μέσω της μουσικής

- Απαιτείται σεβασμός προς το έργο μας και τις ανάγκες των παιδιών, κατάλληλη σχεδίαση των δραστηριοτήτων, οργάνωση της διδασκαλίας και συγκεκριμένη στοχοθεσία.
- Οι μουσικές δραστηριότητες θα πρέπει να βασίζονται σε ένα ευέλικτο σχήμα με σαφείς στόχους, που να ανταποκρίνονται στις ιδιαιτερότητες των συγκεκριμένων μαθητών, τις ψυχοκοινωνικές-συναισθηματικές τους ανάγκες, το νοητικό τους επίπεδο, το είδος και το βαθμό δυσκολίας του γνωστικού αντικειμένου.

Εκπαίδευση μέσω της μουσικής

Ανάλογα με τις ιδιαίτερες ανάγκες των μαθητών απαιτούνται προσαρμογές και τροποποιήσεις:

- Χαμήλωμα ή αύξηση της έντασης της μουσικής
- Χρήση οπτικού/απτικού υλικού
- Χρήση νοηματικής/μπράιγ
- Χρήση τεχνολογίας
- Οργάνωση του χώρου
- Επιλογή μουσικής ανάλογα με τη συναισθηματική κατάσταση
- Παίξιμο μουσικών οργάνων

Εκπαίδευση μέσω της μουσικής

Οι εκπαιδευτικοί μπορούν να επιλέξουν διάφορα είδη μουσικής ανάλογα με τις διαφορετικές μαθησιακές καταστάσεις:

- Στην αρχή του μαθήματος για την ενίσχυση της αναμονής ή του ενδιαφέροντος μπορεί κανείς να επιλέξει μουσικά θέματα από ταινίες ή κλασική «ζωηρή» μουσική.
- Κατά την αφήγηση ιστοριών για ενεργοποίηση της φαντασίας και των συναισθημάτων θα πρέπει να επιλεγθούν μουσικά κομμάτια κλασικά ή ρομαντικά.
- Ως μουσικό υπόβαθρο θα επιλεγθεί μουσική μπαρόκ χαμηλής έντασης (Καρτασίδου, 2009).

Ο ρόλος των τραγουδιών στη μαθησιακή διαδικασία

- Δημιουργούν ευχάριστο κλίμα στην τάξη
- Ενισχύουν το κίνητρο για μάθηση
- Βοηθούν στην ενίσχυση της μνήμης μέσω της επανάληψης
- Δημιουργούν προϋποθέσεις για ενεργό συμμετοχή των παιδιών στη μαθησιακή διαδικασία
- Προσφέρουν γνώσεις για διάφορα θέματα
- Συμβάλλουν στη γλωσσική ανάπτυξη των παιδιών

Είδη τραγουδιών

- Τραγούδια έναρξης/λήξης
- Τραγούδια χαιρετισμού
- Τραγούδια αλφαβήτας
- Τραγούδια με αριθμούς
- Τραγούδια με κίνηση, με χρήση νοηματικής
- Τραγούδια με εξέλιξη ιστορίας
- Τραγούδια ανάλογα με το θέμα με το οποίο θέλουμε να ασχοληθούμε (π.χ. ζώα, ημέρες, χρώματα, εποχές, επαγγέλματα, μεταφορικά μέσα, συναισθήματα κ.α.)

Μουσικές διδακτικές προτάσεις

- Η μουσική μπορεί να υπάρξει μόνη της ή να συνυπάρξει με άλλες τέχνες (χορό, θέατρο, εικαστικά).
- Μουσικά- μουσικοκινητικά παιχνίδια
- Ρυθμικές κινήσεις
- Ήχοι του σώματος
- Μουσικές ακροάσεις
- Μουσικός αυτοσχεδιασμός
- Δραματοποίηση
- Μουσικά παραμύθια
- Κατασκευή μουσικών οργάνων

Συμπεράσματα

- Από τη στιγμή που η μουσική προσφέρει τόσες δυνατότητες και επιδρά θετικά στον ψυχισμό των παιδιών θα πρέπει να αδράξουμε την ευκαιρία και να την εντάξουμε στη μαθησιακή διαδικασία.
- Απαιτείται όρεξη, διάθεση για έρευνα και σχεδιασμό κατάλληλων δραστηριοτήτων, ευελιξία, φαντασία, συνεργασία και αγάπη προς τη δουλειά μας και τους μαθητές μας.

Μουσική

Μοίρασμα εμπειριών και συναισθημάτων

Οργάνωση διδασκαλίας

Υιοθέτηση θετικής στάσης

Σχεδιασμός δραστηριοτήτων

Ισότητα ευκαιριών

Κοινωνικοποίηση

Ηθελημένη συμμετοχή των παιδιών

Ευχαριστώ για την προσοχή σας!

Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία

- Βέλκου, Κ. (2004). Μουσική και αυτισμός: Μια εναλλακτική πρόταση για διδασκαλία τραγουδιών σε παιδιά με αυτισμό. Οπτικοποιημένο τραγούδι. *Επιστημονικό Βήμα*, τ.3, Απρίλιος 2004, σ.95-103.
- Κάργιου, Α. (2012). Η Μουσική ως Μέσο Αντιμετώπισης της Αυτοτραυματικής Συμπεριφοράς Ατόμων με Αυτισμό: Μια Πιλοτική Έρευνα για τις Απόψεις των Μουσικοθεραπευτών. *Approaches: Μουσικοθεραπεία & Ειδική Μουσική Παιδαγωγική*, Issue 4 (1)
- Καρτασίδου, Λ. (2004). *Μουσική Εκπαίδευση στην Ειδική Παιδαγωγική*. Αθήνα: τυπωθήτω-Γ. Δαρδανός.
- Καρτασίδου, Λ. (2009). *Η φύση και η δομή του μαθήματος της μουσικής για τα άτομα με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες*. Στο Βιβλίο Ζητήματα μουσικής παιδαγωγικής Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις της Ελληνικής Ένωσης για τη Μουσική Εκπαίδευση

Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία

- Καρτασίδου, Λ./ Χαρατσή, Γ. (2003). Η εκπαιδευτική λειτουργία της μουσικής σε παιδιά με προβλήματα ακοής. *Η Λέσχη των Εκπαιδευτικών*, 30, 16-17.
- Καλατζόγλου, Χ. & Καρτασίδου, Λ. (2009). Μουσική αντίληψη ατόμων με κοχλιακό εμφύτευμα. *Πρακτικά του 6ου Διεθνούς Συνεδρίου της Ελληνικής Ένωσης για τη Μουσική Εκπαίδευση, Θεσσαλονίκη: εκδόσεις ΕΕΜΕ*, 523-532.
- Παπά, Ο. & Καρτασίδου, Λ. (2009). Μουσικές δεξιότητες των ατόμων με πρόβλημα όρασης. *Πρακτικά του 6ου Διεθνούς Συνεδρίου της Ελληνικής Ένωσης για τη Μουσική Εκπαίδευση, Θεσσαλονίκη: εκδόσεις ΕΕΜΕ*, 764-773.
- Τροκάνα, Α. (2011). *Συσχέτιση της φωνολογικής ενημερότητας και της μουσικής ακουστικότητας σε παιδιά προσχολικής και πρώτης σχολικής ηλικίας. Μεταπτυχιακή διατριβή. Παν/μιο Μακεδονίας, Τμ. Εκπ/κής και Κοινωνικής Πολιτικής, Ειδίκευση Ειδική Αγωγή.*

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

- Anvari, S. H.; Trainor, L. J.; Woodside, J. & Levy, B. A. (2002). Relations among musical skills, phonological processing and early reading ability in preschool children. *Journal of Experimental Psychology*, 83(2), 111-130.
- Bolduc, J. & Montesinos-Gelet, I. (2005). Pitch Processing and Phonological Awareness. *Psychomusicology*, 19:3-14.
- Giles, M. (1991). A little background music, please. *Principal*, 71 (2), 41-44.
- Gromko, J. E. & Poorman A. S. (1998). Developmental trends and relationships in Children's Aural Perception and symbol use. *Journal of Music education*, 46 (1), 16-23.
- Gruhn, W. (2002). "Phases and stages in early music learning. A longitudinal study on the development of young children's musical potential", *Music Education Research*, 4 (1), 51-71.
- Hallam, S. & Price J. (1998). Can the use of background music improve the behavior and academic performance of children with emotional and behavioural difficulties? *British Journal of Special Education*, 25, (2), 88-91.
- Harris, M. A. (2005). Montessori research. *Montessori International Journal*, 76, 54.
- Hansen, D. & Bernstorf, E. (2002). Linking music learning to reading instruction. *Music Educators Journal*, 88:5, 17-21.
- Haus, R. (2002). „Spiel' noch mal...“ Musiktherapie als Hilfe, das Hoeren zu lernen bei Kindern mit Cochlear-Implantat. *Musiktherapeutische Umschau*, 23(1), 37-45.

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

- Koelsch, S., Gunter, T.C., von Cramon, D.Y., Zysset, S., Lohmann, G., & Friederici, A.D. (2002). Bach speaks: A Cortical “Language-Network” Serves the Processing of Music. *NeuroImage*, 17, 956-966.
- Michels, P. (2001). *The role of musical intelligence in whole brain education. Submitted in partial fulfillment of the requirements for the degree of doctor musicae in the Faculty of Humanities, School of the Arts, University of Pretoria*
- Peynircioglu, Z.F., Durgunoglu, A.Y. & Oney-Kusefoglul, B. (2002). Phonological awareness and musical aptitude. *Journal of Research in Reading*, 25(1), 68-80.
- Rauscher, F.H. (1999). Music exposure and the development of spatial intelligence in children. *Bulletin of the Council for Research in Music Education*, 142, 35-47.
- Register, D. (2001). The effects of an early intervention music curriculum on prereading / writing. *Journal of Music Therapy*, 28 (3), 239-248.
- Savan, A. (1999). The effect of background music on learning. *Psychology of Music*, 27 (2), 138-146.
- Yoon, J. N. (2000). *Music in the classroom: Its influence on children’s brain development, academic performance and practical life skills M.A. Thesis presented to the Faculty of the Department of Education Biola University La Miranda, California USA.*